

Kent Aracılığı ile Ortak Olanı Kurmak: “Öfkeliiler” ve “İşgal Et” Hareketleri

Yavuz Yıldırım, Niğde Üniversitesi, İİBF, e-posta: yavuz82@gmail.com.

Özet

Kentler, toplumsal ve ekonomik olanlar başta olmak üzere farklı çelişkileri birleştiren bir alan olarak yeni toplumsal hareketlerin hedeflediği yeni siyasetin zemini. Son 30 yılda farklı çatışma alanlarına odaklanan hareketler, yakın dönemde yeni bir ortaklık kurma çabasını kentler düzeyinde gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Bu çalışmanın amacı 2011 yılı içinde İspanya’da gelişen Öfkeliiler (isp. *Indignados*; ing. *Outrages*) hareketinin ve onun öncülük ettiği İşgal Et (ing. *Occupy*) hareketlerinin kentle kurduğu siyasal bağları kavramsal olarak ele almaktır. Bu örneklerde, harekete katılan sıradan insanların sistemle uyumsuzluk ve çatışmaları, hareketler eliyle siyasal bir anlama kavuşmuştur. Öfkeliiler ve İşgal Et hareketleri kentin meydanlarını ve diğer açık alanlarını kullanarak, kapalı kapılar arkasında uzmanların kararlarına bırakılan kamusal tartışmaları yeniden müdahaleye açık hale getirmeye çalışmışlardır. Böylece siyasal tartışmanın merkezini, kentsel alanlarla bir araya getirmişlerdir. Bu hareketlerin yeni siyaseti, -temsil, parti, sendika gibi- yerleşik siyasal biçimlerin reddedilmesine dayanmaktadır. Her iki hareket, katılımcıları yatay hiyerarşide birleştiren özelliğiyle, 2000’li yılların başından beri gelişen karşı-küreselleşme hareketlerinin ulaştığı yeni noktayı simgelemektedir. Çeşitli kentlerle özdeşleşen bu hareketlerin ortak eylemleri, son olarak 2011’den beri Avrupa ve ABD’nin farklı kentlerinde kamusal alanlar üzerinden, temsil, siyasal sistem ve demokrasi gibi yerleşik kalıpları sorgulamaktadır. Bu çalışmada, kamusal alanı Hardt ve Negri’nin ifade ettiği biçimde yeni bir ortak kuruculuğa çevirmek isteyen bu hareketlerin, açık alanı ortak alana çevirdiği ve böylece öznenin içinde kurulduğu gündelik hayatla kamusal ilişkilerin şekillendiği siyasal olanın etkileşimini artırdığı savunulmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Yeni toplumsal hareketler, öfkeliiler, işgal et hareketi, karşı-küreselleşme, kentsel hareketler.

Creating Commonality Through Cities: Indignados and Occupy Movements

Abstract

The cities as the spaces that combine the differentiated conflicts -primarily social and economic- are the locus of new politics and new social movements.

Those movements in the last 30 years make an effort recently to create a new commonality in cities. The aim of this article is to analyse the Indignados of Spain and its subsequent Occupy movements that construct political connections with/within the city. Both these cases exemplify the systemic disagreement and conflicts of the ordinary people who participate in them and gain a political sense through those movements. Indignados and Occupy movements therefore bring the debates to the verge of denying of all established -old-forms. So both are new versions of the counter-globalization movements which mobilize people in a horizontal hierarchy and had been identified with certain cities. So since 2011, cities in Europe and the USA are at the epicenter of a form of a critique through public spaces. Such as the established forms like representation, political system and democracy.

This article thereby argues that Indignados and the Occupy movements are to turn the public into a new common founding and in order to this aim they turn the open spaces to common spaces. As such they make stronger the interaction between the political and the daily life.

Keywords: New social movements, indignados, occupy, counter-globalization, urban movements.

Giriş

1968 sonrası toplumsal hareketlerin, yeni¹ sıfatıyla anılması, gerek odaklandıkları konular gerekse özneleri itibarıyla farklılaşmasındandır. İşçi sınıfı mücadelesine göre daha geniş alanlarda mücadele veren yeni hareketler, 2000'li yıllarda yeniden bir araya gelme pratikleri geliştirmektedir. Hareketler² kendi alanlarını korurken, ortak olanı kuracak teorik ve pratik yeni değerleri geliştirmeye çalışmaktadır. Kurumsal siyasetin yerleşik değerlerinin karşısında toplumsal hareketler kendi bilgisini oluşturmaya çalışarak yeni olanı kurmaya çabalamaktadır. Söz konusu "çaba", sadece sonuca değil, oluşu ve yapmanın kendisini öne çıkarmaya çalışır. Dolayısıyla, hareketlerin keskin bir amaca ya da niyete göre değil bunların ötesinde toplumsal değişimlere yol açabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Hareketlerin 1970'lerden bu yana çoğullaşması ve farklı alanlara bölünmesi, yakın dönemde yeni bir birleşme sürecine dönüşmektedir. Bu süreçte hareketlerin ekonomik, siyasal ve sosyal alanların birbirini etkilediği noktaları ortaya koymaya -diğer bir deyişle çabaları birbirine eklemlenmeye- çalıştığı söylenebilir.

Bu çalışmanın amacı, yakın dönemde gerçekleşen kent düzeyindeki muhalefet hareketlerinin sadece yerel düzeydeki gelişmelere etkisiyle değil siyasal

olanın sorgulanması açısından önemini ortaya koymaktır. Bu amaçla, özellikle Öfkeliiler (*Indignados*) ve İşgal Et (*Occupy*) hareketleri kavramsal boyutta ele alınacaktır. Söz konusu örneklerin, önceki dönem hareketlerden farkları, kentsel siyasetin yeniden çatışmacı bir sürecin alanı haline getirilmesi açısından analiz edilecektir. Gerek Öfkeliiler gerekse İşgal Et hareketleri kent, meydanlar gibi ortak kullanıma açık alanlarında sürdürdükleri uzun süreli eylemleri, ortak olana dair sorunların yine ortak kullanım alanları üzerinden ifade edilmesini sağladılar. Böylece hareketler eliyle açık alanlar, soyut kamusal alan kavramının somut hale gelmesini sağladı. Sokaktaki herkesin bu eylemlere katılabilmesi ya da daha önce sokakta bu talepleri dile getirmemiş kişileri eylem mekânlarına çekebilmesi ile her iki hareket de önemli bir kapsayıcılığa ulaştılar. Hareketlerin metinlerinde geçen “biz, sıradan insanlar” ifadesi bu kapsayıcılığın boyutunu ortaya koymaktaydı. Yarattıkları bu farklı eksenlerle söz konusu iki hareket, kentsel muhalefetin 2000’li yıllarda ulaştığı yeni noktayı ve toplumsal hareketlerin de siyasal olanı şekillendirme noktasında önemlerini ortaya koymaktadır.

Son iki yılda yükselen protestoların kentlerle birlikte ifade edilmesi, Kuzey Afrika’da özellikle Mısır ve Tunus’taki eylemlerden ilham almıştır. Burada örgütlü ve örgütsüz kesimlerin ortak şekilde siyasi iktidarı değiştirici isyanları, yerel ve küresel meseleleri birleştirirken, ekonomik ve siyasal temsil krizleriyle boğuşan liberal demokrasilerle yönetilen Kuzey ülkelerinin halkları için de yol gösterici oldu. Esasen yaklaşık 10 yıldır süren küreselleşme karşıtı hareketin beslediği ortak eylemler, konular ve mekânlararası bağlantıyı geliştirmede önemli gelişmeler sağladı. Ortak eylem günleriyle toplumsal hareketlerin siyasal boyutları yeni bir noktaya taşındı. Dünya Sosyal Forumu ve onun kıtasal ayaklarıyla karşılığını bulan bu ortaklaşma eğilimi, Avrupa’nın kriz politikalarına karşı da kendini gösterdi. Ancak parti ve sendika gibi örgütlü muhalefetin hareket içindeki kitleleri ve talepleri yeterli düzeyde temsil edememesi, hareketlerin radikalleşmesi ve doğrudanlaşmasının önün açtı. Anarşizmin “kendin-yap” ve “doğrudan eylem” yaklaşımlarından esinle, tabandan ilerleyen ve kendi alanlarını kuran hareketler kurumsal siyasetten bağımsızlaşırken yer yer onları değiştirme çabalarına dönüştü. İzlanda’da krize karşı harekete geçen kitlelerin yeni bir anayasa yapma girişimi, Yunanistan ekonomisini kurtarma adına yürütülen kemer-sıkma politikalarına karşı halkın gösterdiği yükselen tepki, bu tepkilerin benzer politikaların yürütüldüğü Portekiz ve İspanya’ya da yayılması Avrupa çapında birkaç yıl içinde yükselen hareketlerin geliştirmeye çalıştıkları yeni siyasetlerin sembolleri oldu. Bu tepkilerde Tunus ve Mısır’daki halk ayaklanmalarının siyasi iktidarı değiştirmesi etkili oldu. Avrupa ve ABD’de bu etki sadece iktidar değişikliğini hedef alan değil bir yaşam biçimi değişikliği

öngören yaklaşımlara dönüştü. Hareketler, sadece tepkiyi ifade etmenin aracı değil, yeni olanın kurulması için de atılan adımların taşıyıcısı oldular.

Örneğin İspanya'daki seçimler öncesinde benzer bir siyasi etki amacıyla kitleler sokağa çağrılrsa da beklenenin üstünde bir sayıda tepki ortaya kondu³. Tepkilerin merkezinde demokrasinin bu haliyle işlemez ve kitleleri temsil edemez durumda olduğu düşüncesi vardı. 15M ya da Öfkeliiler olarak adlandırılan bu hareketlerin tabandan ilerleyen ve internet etkileşimli vatandaş hareketleri olması asıl öne çıkan unsurdu. Böylece Kuzey Afrika'da başlayan sıradan vatandaşın isyanı Avrupa'ya da ilham verdi ve protestoların zemini genişledi. Ardından Anglo-Sakson ülkelerinde benzer işgal çağrıları ile sistemle sorunu olan kesimler bunu doğrudan ifade etme yoluna gitti. İspanya'daki Öfkeliiler ve ABD ve İngiltere başta olmak üzere farklı şehirlerdeki İşgal Et eylemleri, yeni bir protesto dalgası yaratırken bunu şehrin açık ve ortak kullanım alanlarında ifade eden, farklı kesimlerin bir araya geldiği yeni bir taban hareketi kültürü oluşturdu. Bu tepkilerin ortak noktası, yerleşik (*established*) ekonomik ve siyasal sistemin tüm kurumlarıyla reddedilmesiydi. Yöneten azınlığa karşı, yönetilen çoğunluğun, İşgal Et eylemlerinde sloganlaştırılan haliyle "yüzde 99"un, kendi sözünü ifade etme aracı olarak, toplumsal hareket yeniden ön plana çıktı. Bu hareketlerin, kısa vadeli siyasi etkilerden ziyade, yeni bir toplum tasarlamasının düşünsel ve pratik boyutlarını tartışmaya açtığı söylenebilir. Aşağıda değinileceği gibi, bu iki hareket toplumsal muhalefetin, toplumsal hareketler eliyle yeniden kurulması ve daha geniş çerçevede siyasal olana dair kabullerin sorgulanmasını da beraberinde getirdi.

Çalışmada bu çerçeve etrafında, öncelikle siyasetin toplumsal hareketleri nezdinde nasıl algılandığı ve hareketlerin çatışmacı bir siyasetin temellerini hangi noktalarda attığı ele alınacaktır. Ardından Öfkeliiler ve İşgal Et hareketlerinin, küreselleşme karşı harekette gelişen ve aşağıda değinilecek olan, açık alan (*open space*) vurgusunu kamusal tartışmalara dönüştürerek yarattıkları değişim ortaya konacaktır. Son olarak, hareketlerin yerleşik siyasetin sınırlarında yarattıkları değişikliklerin altı çizilecektir.

Çatışmanın Alanı Olarak Siyaset

Yeni toplumsal hareketlerin yeniliği-sürekliliği üzerine çok sayıda çalışma yapılmış olsa da (örn. Johnston vd., 1994; Giugni vd. (der.), 1998; Della Porta, 2009), hareketlerin temel farklılığının, siyasal olanı (*political*) sıradan insanların gündelik hayata dair talepleri ve kendilerine dair sorunlarda söz sahibi olması üzerinden kurmak olduğu söylenebilir. Bu şekilde hareketler yeni bir siyaset (*politics*) inşa etmenin söylemsel ve pratik boyutlarını kurmaya çalışmaktadırlar.

Özgürleşme ve otonomi talebinin özellikle Avrupa ve ABD'deki öğrenci isyanlarıyla yükseltildiği 1968'ten⁴ bu yana hareketler, parti ve sendika gibi geleneksel aktörlerin karşısında, siyasal alanın merkezi haline gelmiştir. Diğer bir deyişle "politik seçenekleri zorlama rolü toplumsal hareketlere" kalmıştır (Heller ve Feher, 1993: 21). Bu siyasal rollerini 2000'li yılların başından bu yana farklı bir küreselleşme süreci öngörerek ortaya koyan hareketler, küreselleşmenin sınırlarını değiştirmek adına birbirinden bağımsız mücadelelerin temasını kurmaya çalışmaktadır. Bir yandan herkesi kapsayan sorunlarla küreselleşen, öbür yandan da doğrudan sorunlar üzerine odaklanarak yerleşen (Castells, 2008: 85-89) yeni dönem siyasetin, hareketler eliyle yürütülmesi daha etkili görünmektedir. Yerleşik siyasetin kurumsallaşmış mekanizmaları, değişen talepleri ve yeni siyasal özneleri kapsamakta zorlanmaktadır. Zaten "küreselleşme karşıtlığı"ndan "karşı-küreselleşme"⁵ (Birikim, 2005) talebine dönüşen süreçte ifade edilenler parti, sendika, sivil toplum örgütü gibi dikey hiyerarşilerin egemen olduğu araçlarda değil, doğrudanlık boyutunun etkili olduğu hareketler eliyle ifade edilmektedir. Kentlerin meydanları, ortak yaşam alanları bu yeni ifade biçiminin karşılık bulduğu mekânlar olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla yeni bir söz üretmeyi amaçlayan hareketler, bu kurma faaliyetlerini var olan mekânları kullanarak ve onları da değiştirerek yapmaktadırlar.

Siyaseti kuran siyasal ilişki, çatışmacı bir kamusalılık içinde gelişir. Bu ilişkisellik, ortak olanı kurmanın alanı olan kamusal alanda şekillenir. Ortak olan, farklı yaklaşımlar ve çelişkilerin çatışmasının sonucunda belirecektir. Bu çatışmacı ilişkilerin en önemli taşıyıcısı, toplumsal hareketlerdir. Toplumsal hareketler, bireysel ile toplumsal talepler arasındaki bağlantıyı kurarak siyasal alanın temellerini atar. Bu anlamda, hareketlerin kurucu bir gücü vardır. Çatışmacı kamusal ilişkinin etrafında örgütlenen toplumsal hareketler, içerisindeki aktörlerin geliştirdiği ve paylaştığı yeni dil, bilgi ve pratiklerle yerleşik alanın sınırlarını zorlar. Dolayısıyla hareketler, kurulu siyasal düzlemin farklı alanlarından ürettikleri talepler ve pratiklerle, düzenli olarak sınırları sorgulayıcı ve yeniden kurucu potansiyele sahiptir.

Yerleşik sınırların zorlanması, toplumsal değişimlerin de başlangıç evresidir. Fransız Devrimi'nden bu yana kentler ve kentlerin farklı unsurları değişimlerin öncüsü olmuştur. Kent alanı, kamusal ilişkinin kurulduğu ve dolayısıyla çatışmacı bir siyasallığın geliştiği yerler olmuştur. Kurumsal anlamda örgütlü ya da doğrudan eyleme dayalı örgütsüz pek çok hareketin köklerinde kentsel yaşamın sorunları, sınırlılıkları ve bunlara dair değişim talepleri vardır. *Sans-culotte*'ların ya da Chartist hareketin, toplumsal değişime dair talepleri öncelikle kentsel yaşamın içinde gelişmiştir. Eylemler, salon toplantıları, bildiriler kente dair unsurların birleşimiyle hayata geçmiştir (Williams, 1969).

Avrupa'da toplumsal hareketler, 19. yüzyılda işçi sınıfı mücadelesi ekseninde, Marksizm'in ilkelerini uygulayarak ve devrim yoluyla siyasal iktidarı kazanmak ya da ulusal bağımsızlık hedefleriyle şekillenmişti. 20. yüzyılın sonlarında ise hareketlerin vurgusunun yaşam biçimlerindeki değişikliklere ya da gündelik hayatı etkileyecek dar içerikli ancak somut konulara dönüştüğü görülebilir. Özellikle 1968'teki kırılma, kolektif eylemin amacını devrim sürecinden bağımsız olarak bir özgürleşme hareketine dönüştürmüştür (Arrighi vd., 2004: 95). Gerek kapitalizmin refah devleti eliyle düzenlenmesine gerekse başta Sovyetler Birliği olmak üzere sosyalist iktidarların insanın özgürleşmesini önce teknik ve bürokratik bir yol olarak görmelerine karşı, yeni hareketler kurumsal siyasete yönelik yeni bir eleştirel tutum geliştirdi (Wallerstein, 2009: 127). Eski dönemden farklı olarak bu süreçte siyasal mücadelenin tek amacı olmadığı, ayrıca özgürlük mücadelesinin devrimin siyasal iktidarı ele geçirmesiyle kesin olarak sağlanamayacağı düşüncesi, hareketlerin gündemine büyük oranda yerleşmişti. Ekonomik ve siyasal sistemin yaşadığı krize tepki ve ondan çıkış çabası olarak, 1968 sonrası dönem bugünkü hareketlerin temelini atmıştır. Bu bağlamda Soğuk Savaş sürecinin sona yaklaşım sınıf yapısının değişimine paralel olarak sosyal yapının dönüşümü, düşünsel boyutta da etkiler yaratmıştır. Bu dönüşümün düşünsel ve pratik boyutlarıyla özellikle Frankfurt Okulu'nun çalışmalarında, öğrenci ve kadın hareketleri başta olmak üzere yeni nesil hareketlerde karşılık bulmuştu. Bu süreçte yeni bir siyaset geliştirme hedefi, bir ufuk olarak bu hareketleri şekillendirmiştir. Yeni siyaset, yerleşik siyasetin tüm kurumlarıyla topluca eleştiriye tabi tutulmasını öngörüyordu. Diğer bir deyişle Aydınlanmacı modern aklın temellerini attığı kapitalist ve sosyalist versiyonlarında geliştirilen farklı uygulamaların dışında yeni bir güzergâh geliştirilmeye çalışıldı. Bu noktadan sonra muhalif hareketler kurumsal siyasete güvensizlik içerisinde farklı konularda bölünmüş bir seyir izledi. Hareketler -örneğin kadın, çevre, lgbt, yerli hareketleri- kendi siyasal alanlarını yaratmaya çalışırken, siyasetin konusu olacak meseleleri çoğullaştırdı ve sisteme karşı "başka yollarla mücadele" fikrini geliştirdi (Kalouche ve Mielants, 2008: 243-249). Bu şekilde siyasal aktörün oluşumu için farklı güzergâhlar açmış oldu.

Açık Alan ve Toplumsal Hareketler

Sınıf mücadelesinin öncü olmadığı ancak onun da bir parçası olduğu süreçte, yeni toplumsal hareketler gündelik hayata sızmış iktidar ilişkilerini kapsayan ve siyasal alanla eşleştiren bir yapıda ilerlediler. Harekete yol açacak toplumsal çatışma ve iktidar ilişkilerinin sınıf bağlamının ötesinde, farklı sosyal alanlarda da ortaya çıktığı düşüncesiyle, hareketler daha çok otonomi mücadelesine giriştiler (Scott, 1990: 16-35). Bu açıdan sadece üretim alanı değil, kentsel yaşamın her alanı direnişin konusu haline geldi. Hareketlerin kültürel kodlarla ilişkilendirilmesi

onların, siyasal meselelerden kaçışını değil, siyasal konuları daha geniş açıdan ele almasını sağladı (Scott, 1990: 24). Bu açıdan yeni toplumsal hareketler için kent, toplumsal muhalefetin farklı alanlarını kapsayan ortak mekân olmuştur. Kentlerin sosyal alanlar olarak “sosyal ilişkilerin yeniden üretimi”ni ve “üretim ilişkileri”ni kapsaması (Lefebvre, 1991: 32) nedeniyle ortak olanı kurmak için verilen mücadele, kent yaşamından ayrı görülemez. Kentsel yaşamın ürettiği sembollerini anlamlandırmak ve değiştirmek, toplumsal mücadelelerin alanı haline gelir. Esasen, “sınıf mücadelesi ile şehirdeki vatandaşlar hareketi, yoldaş olmasa da müttefiklerdir”; aynı düşmana karşı savaşır; “şehirli hareket iş dışında hayatın hemen her alanındaki sorunları kapsar” (Castells, 1983: 268).

Castells (2008), kentli hareketlerin içe kapanan bir savunmacı çizgide değil zamanı kontrol edecek şekilde geleceğe yönelik taleplerde bulunmasının önemini vurgular. Buna göre 1980’lerde hayatın organizasyonu ve kente dair talepler, yurttaşlık talepleri ile katılım hakkını öne çıkaran kentsel hareketlerin 2000’li yıllarda yerel ve küresel gelişmeleri birlikte içeren bir kapsayıcılığı bulunmaktadır. Harvey (2008) de 1990’larda Latin Amerika, Asya ve ABD gibi farklı coğrafyalarda örnekleri sıkça görülmeye başlayan kentli ya da yarı-kentli hareketlerin birbiriyle daha sıkı bir bağlantı içinde olmaları ve “artı-üretimi ve kullanımı üzerinde daha büyük demokratik denetim” talep etmeleri gerektiğini vurgular; çünkü “kent süreci küreselleşmekte”dir. Gerçekten de hareketlerin farklı taleplerinin demokratik kontrol kanallarını genişletmeye yönelik olduğu söylenebilir. Diğer bir deyişle kültürel-siyasal ayrımının sınırları yeni toplumsal hareketlerin mücadelesi ile gittikçe esnemiş ve demokrasi gibi ortak konularda hareket etme kapasitesi artmıştır. 1990’ların başından bu yana Seattle, Prag, Genova, Porto Alegre gibi kentlerle özdeşleşen toplumsal hareketlerin ortak eylemleri, bu durumun örnekleridir. Bu örnekler önceki dönemde yaşanan bölünmüşlüğü giderirken hareketlerin kendi alanlarındaki otonomisini zedelememiştir.

Hareketlerin birbiriyle temas içindeki eylemleri yakın dönemde yine kentler ve meydanlarla ya da sokaklarla birlikte anılmaya başlamıştır. Öfkeli hareketinin örgütlendiği Barcelona’da Plaça Catalunya, Madrid’te Puerta del Sol, Atina’da Syntagma, Kahire’de Tahrir, New York’ta Wall Street 2011-2012 döneminde yeni toplumsal hareketlerin sembol mekânları haline geldiler. Kentlerin açık alanlarının toplumsal muhalefetin sesi haline gelmesi, finansal küreselleşmenin sonuçlarını protesto eden küreselleşme karşıtı hareketin ortak eylemleriyle yeniden kendini göstermeye başladı. IMF ve Dünya Bankası toplantılarının yapıldığı kentlerde organize edilen ortak eylemler, farklı alanlardan hareketleri bir araya getirdi. Sermayenin küreselleşmesi olarak kendini gösteren “ortak düşman” a karşı yeniden birleşen hareketlerin ortak bir cevabı olmasa da

hareketlerin bölünmüşlüğü sorununa karşı bir adım atıldığı ortadaydı. Küreselleşmenin ve ekonomik krizlerin faturasını ödemek istemeyen kesimler, sistemin yaşadığı yeni krize karşı, yeni bir mücadelenin şekillendirilmesi yönünde adımlar attılar.

2002’de Brezilya’nın Porto Alegre kentinde toplanan Dünya Sosyal Forumu, finansal küreselleşmenin karşısında yeni bir küreselleşme metaforunun sonucuydu. Burada tarımdan ekonomiye cinsel yönelimden şehir hayatına kadar farklı alanlarda mücadele eden hareketler, tabandan bir örgütlenmenin sonucunda, küresel gidişata karşı yeni ve farklı bir ses üretmek için kendi güçlerini bir araya getirdi. 10 yıl içerisinde dünyanın farklı kentlerinde toplanan, yerel ve kıtasal ayakları gelişen Sosyal Forum adlı buluşmalar, esasen açık alan (*open space*) mantığına dayanıyordu. Söz konusu açık alan, farklı hareketlerin bir araya gelerek stratejilerini paylaştığı ve öğrendiği; üyelik sistemiyle çalışan ve yöneticilerin hâkimiyetindeki örgütlerin yarattığı dikey hiyerarşilerin karşısında tabandan işleyen bir süreçle kapsayıcılığı sağlayan; yöneten ve kural koyan güçlerin yönlendirmesi yerine hareketlerin kendi sözlerini üretme ve paylaşımlarını sağlayan bir zemin kurmaktaydı (Whitaker, 2005: 11, 38). Açık alanın kamusal alandan farklı olarak, sadece devlet ya da siyasal iktidar meselesine odaklanmadığı söylenebilir. Hareketler açık alan düşüncesiyle geleceği şekillendiren bilgi, söylem ve pratiği bir araya getirmeye çabaladılar (Starr, 2005; Juris, 2008).

Bu çabanın fiziksel mekânı olarak şehirler ve metropoller öne çıkmaktaydı. Metropoller, bilginin öbeklendiği ve dağıldığı alanlar olarak, kendi bilgisini üretmeye çalışan hareketler için önem kazanır. “Metropol biyopolitik üretimin alanıdır; çünkü ortak varoluşun, birlikte yaşayan insanların, kaynakları paylaşmanın, iletişimde bulunmanın, metaları ve fikirleri değiş tokuş etmenin alanıdır” (Hardt ve Negri, 2011: 250). Hardt ve Negri’ye göre iktidarın hayatı tümünden kuşattığı biyoiktidar ortamını hareketler emek gücüyle ve entelektüel güçle birleştirerek biyopolitikaya çevirebilirler. Bu açıdan gündelik hayatın şekillendiği yaşamsal olanla birlikte ilerleyen siyasal değişim, toplumsal hareketlerin üreteceği siyasetin temeli olacaktır.

Diğer bir deyişle kentler, toplumsal hareketlerin içinde yer alan çoğulluğu bir araya getirme kapasitesine sahiptir. Kentlerin içindeki farklı kesimler ve sorunlar, toplumsal hareketler aracılığı ile karşılık bulur. Öfkeli ve İşgal Et hareketlerinde karşılaşılan çeşitlilik ve farklılık bunun göstergesidir. Bu iki hareket, 1968’den gelen kırılmayı, küreselleşme sürecinin yeni bir ivme kazandırdığı hareketlerin etkisiyle birleştirip 2000’li yıllarda yeniden yorumlama potansiyeline erişmiştir. Ekonomik, siyasal ve kültürel sorunların ve taleplerin

birbirine yaklaştığı ve eklemlediği bu alanlarda yeni bir dünya vizyonu, buna aracılık edecek yeni bir demokrasi ve siyasal kültürün temelleri atılmıştır. Daha önceki pratiklerden farklı olarak bu iki hareket, yeni olanı kendilerine dayanan bir bilgiyle üretmek istemiştir. Diğer bir deyişle, daha önce kullanılmış araçlar ve kurumlar yerine, kendi sözlerini üreterek ve tartışma alanlarını kurarak bu amaca doğru yönelmişlerdir. Bu çerçevede,

Öfkeliiler ve İşgal Et hareketleri, a) üyelik tabanlı bir örgütte siyasal angajman içinde olmayan sıradan insanların, b) dolayısıyla sosyolojik olarak farklı kesimlerin ve görüşlerin bir arada olduğu ve c) kentin açık alanlarını kullanarak kamusal taleplerini kamusal mekanlarda ifade ederken, kentsel alanları sadece bir eylem alanı değil yeni bir yaşam kültürünü de geliştirmenin zemini olarak belirlemek özellikleriyle 1970 sonrası yeni toplumsal hareketler yaklaşımı içinde ayrı bir niteliğe sahiptir.

Öfkeliiler ve İşgal Et Hareketlerinin Farklılığı

a) 1968 etkisinin yarattığı kırılma, toplumsal muhalefetin -parti ve sendika gibi- örgütlü yapısından önemli derecede uzaklaşma sağladı. Bunun birincil nedeni, toplumsal dönüşüm mücadelesinin siyasal iktidar değişikliğine odaklanmasıydı. 1970'lerden itibaren kimlik ve kültür hareketlerine dönüşen, bu haliyle içe kapalı bir sürece bürünen toplumsal hareketlerin geçen 30 yılda ekonomik meselesini yeniden gündemlerine aldıklarını söylemek mümkündür. Finansal küreselleşme ve neoliberal ekonomik değerlerin, ortak kullanım değerleri de dâhil olmak üzere her şeyi ticarileştiren sistemin siyasal ve kültürel olan üzerindeki eşzamanlı etkisi daha net görünmeye başlamıştır. Bu noktada, siyasal olanın sadece iktidar mücadelesi olmadığı, gündelik hayattaki iktidar kalıplarının da toplumsal dönüşümün önündeki engellerden olduğu düşüncesiyle, siyasal olana dair tartışma alanları çoğalmıştır. Diğer bir deyişle, siyasal olan tartışması siyaset tartışmalarını öncelemiştir. Yeni toplumsal hareketlerin bu süreçteki rolü, sadece örgütlü kesimleri değil, her kademedeki insanı siyasal aktör olarak bu tartışmanın içine alabilmesi olmuştur. Dikey hiyerarşilerin içinde karar mekanizmalarına sahici bir katılım sağlayamayan, bu nedenle kendi cemaat-grup-kimlik özelliğini ön plana çıkarabileceği alanlara kayan bireylerin özel ve kamusal alandaki tartışmaları, yeni toplumsal hareketler zemininde birleştirdiği söylenebilir. Kadın hareketi, çevre hareketi, cinsel yönelim hareketleri bu konuda önemli kazanımlar sağlamış ve siyasal olanın sınırlarını yerleşik siyasetin ötesine taşımışlardır.

Yeni toplumsal hareketler ilk dönemlerinden itibaren toplumu kuran sembollere dair eleştirilerini daha yüksek sesle ifade ederken (Melucci, 1985) aslında

toplumsal olanın kuruluşuna dair köklü eleştiriler getirmekteydi (Touraine, 1985). Diğer bir deyişle, yeni toplumsal hareketlerin, yerleşik hegemonya karşısında yeni bir ortak duygu (*common sense*) yaratmak için Gramsci'nin çizdiği çerçevede sivil toplum alanını siyasal biçimde kullanma potansiyeli bulunmaktadır. Yeni olana dair düşünceler, pratik düzeyde hareketler eliyle deneyimlenerek ortak anlamı oluşturma noktasına evrilebilir. Hareketlerin bu kurucu potansiyeli, siyasal olanı önceki dönemlere göre daha geniş bir çerçeveden ele almasıyla ilgilidir. Karşı çıkış noktalarını gündelik hayatın her alanından toparlayarak getiren bir muhalif anlayış, yeni toplumsal hareketlerin en önemli gücüdür.

Bu açıdan özellikle 1990'ların sonu ve 2000'lerin başında, küreselleşme olgusunun içine kattığı çok tartışma hareketler zemininde ifadesini bulmuştur. Gündem yaratma, kamuoyu oluşturma, talepleri ifade etme ve karar alma mekanizmalarının kapalılığını eleştirme noktalarında toplumsal hareketler kurumsal siyasetin karşısında önemli başarılar elde etmişlerdir. Hareketler, siyasi parti, sendika, sivil toplum örgütü gibi uzmanlaşmış kesimlerin yönlendiriciliğine karşı bireylerin doğrudan etki edebileceği alanlar olarak belirmiştir.

Bu açıdan Öfkeliiler ve İşgal Et hareketleri de 2000'li yılların zorunlu görünen kriz karşıtı politikalarından yola çıkıp, ortak olan her şeyi tahrip eden finans zihniyetine birer karşı çıkış örneğiydi. "İspanyol *Indignados* ve Wall Street işgalcileri, söylemde ve eylemde politik yaşamın mevcut biçimlerinin (temsil, seçim yöntemleri vb.) eleştirisini, toplumsal eşitsizliğe karşı protestoyu ve finansal hâkimiyete saldırıyı bir araya getirir" (Hardt ve Negri, 2012: 62). Sadece ekonomik değerler ve finansal işleyiş değil, bunların doğrudan ve dolaylı olarak etkilediği çevre, sağlık, ulaşım, barınma gibi konularda yaşanan hak kayıpları ve kötüleşmelere dair öfke, bu hareketlerde yansıma buldu. Bu birleşimde bağlayıcı öge, kendi hayatına sahip çıkma boyutuyla, demokrasi talebiydi. Öfkeliiler hareketinin çağrıcısı olan farklı kesimler, *Democracia Real Ya!* (Gerçek Demokrasi Şimdi!) sloganıyla, internetten dolaşıma soktuğu metinlerle sesi duyulmayan tüm kesimlerin ses vermesini istedi. İspanya'daki seçimler öncesi iki partiden birini tercih zorunluluğuna indirgenmiş parlamenter sistemi protesto ederek yola çıkan bu hareket, ulusal seçimlerden bir hafta öncesine denk gelen 15 Mayıs tarihinden itibaren başladığı için bu adla (15M hareketi) anılmaya başlandı. 15-22 Mayıs arası oturma eylemi yapmayı planlayan 250 civarında aktivistin çabası, 17 Mayıs'ta polisin müdahale girişimine karşı binlerce insan tarafından desteklenince hareketin etkisi çoğaldı (Hughes, 2011: 408) İnternet üzerinden yapılan dayanışma çağrıları hem ülke hem kıta çapında yankı buldu. İspanya basınının protestocuları, Fransız yazar ve 2. Dünya Savaşı direnişinin sembol isimlerinden Stephane Hessel'in yakın zamanda çıkan "*Indignez-vous!*"

(Öfkelenin!) kitabından esinle “Öfkeliiler” olarak nitelendirmesi ile hareketi nitelerek için yeni bir isim daha ortaya çıktı. Bu süreçte Madrid’de 40 bin, Barcelona’da 80 bin civarı protestocu eylemlere katıldı. İspanya’daki bu büyük tepki, İşgal Et hareketinin de öncüsü oldu (Casteneda, 2012). Adbusters dergisi, ABD’de bir Tahrir Meydanı momenti yaratmak ve kalabalıkları kentin merkezine toplayarak işleyen sistemi durdurmak adına finans merkezi Wall Street’i işgal çağrısı yaptı. 2011 sonbaharında buradaki Zucotti Park, işgalcilerin sembol mekânı haline geldi. Benzer çağrılar, Avrupa’nın farklı kentleri için de yapıldı. Özellikle Londra’da işgal et hareketi önemli derecede ses getirdi ve uzun soluklu eylemlere sahne oldu. Hem ekonomik hem temsil krizinin sokağa döktüğü kitleler, daha önce aktivist özelliği göstermemiş pek çok kesimi birleştirdi. En son 2000’lerin başında savaş karşıtı protestolarda sokakta birleşen kesimler, bu kez kendi hayatlarına sahip çıkmak için, kendi örgütlenmesini yarattı. Ardından 15 Ekim 2011’de dünya çapında “ortak eylem günü” ilan edildi.

Bunu yaparken öncü bir manifesto ya da değerler kümesi ortaya koymadılar. Böylece yeni toplumsal hareketlerin, 1970’lerdeki ilk dönemlerinde yaptığı örgütsüz kesimlerin -vatandaş girişimleri gibi-kendi örgütlerini oluşturma deneyimleri, 2000’li yıllarda yeniden ancak bu sefer yapıdan önce anlama önem vererek belirmeye başladı. Bu bağlamda 15M hareketi de kendisini parti ve şiddet-karşıtı vatandaşların taban hareketi olarak tanımlanmıştır (Hughes, 2011: 411). Protestolara katılanlar, sitemle olan güvensizliğini ve hoşnutsuzluğunu açıkça ifade etmiştir (Casteneda, 2012: 2). Katılımcılarla yapılan görüşmelerde sokağa çıkan kimselerin sistemin yerleşik partileri kadar muhalefetin örgütlü kesimlerine de bir güvensizlik hissettiği ifade edilmiştir (Kaldor vd, 2012: 11-13). Bu şekilde katılımcıların siyasetin, lider ve temsilciler üzerinden ilerleyen, dikey hiyerarşiler ve üyelik tabanlı olarak formüle edilmiş biçimlerine mesafeli olduğu söylenebilir. Diğer bir deyişle siyaseti, uzmanlaşmış elitlerin oyun alanı olmaktan çıkarmak istenmektedir. Sıradan insanların birliği ve talepleri vurgusu, siyasal olanın köklü bir şekilde sorgulanması ve temel uzlaşmanın yeniden ortaya konması talebini içermektedir. Bunun aracı olarak da demokrasinin ne anlama geldiği ve demokratik prosedürlerin sorgulanması birincil önemdeydi.

b) Temsil edilemeyenlerin, kendileri hakkında karar alan ekonomik ve sosyal her türlü kesime karşı tepkisi bu hareketlerin temel özelliğiydi. Çağrılar, temsilciler aracılığıyla bu sistemde var olduğu sayılan ancak doğrudan hiçbir müdahalede bulunmayan kesimleri etkiledi. Böylece hareketler, işsizleri, güvencesiz çalışanları, işsiz kalma tehdidindeki öğrencileri, kredi borcu ve banka mağdurlarını, her türlü ayrımcılığa uğrayan kesimleri, özetle sisteme ait hissetmeyen ve başka bir yaşam tarzı arayan herkesi birleştirdi.

Eyleme geçen kesimlerin kim olduğuna dair tartışmalar, açıklanan metinlerin “biz sıradan insanlar”⁶ diye başlamasıyla cevap bulmaktaydı. Söz konusu sıradanlık, halk mefhumunun kurulmasında en küçük parçaya yeniden önem atfetmekteydi. Halkın sesinin yeniden duyulabilir olması, başka bir deyişle “payı olmayanların, sayılmayanların, dışarıda bırakılanların” (Ranciere, 2007) yeniden içeride ve pay sahibi olması için kendi sözlerine sahip çıkmasının altı çizildi. “Biz, yüzde 99’uz” sloganı bu açıdan özetleyici ve çarpıcı olarak nitelendirilebilir. Çokluğun kendi siyasal olarak kurma mücadelesi olarak bu sloganın kapsayıcılığının önemlidir. Katılımcılar, herhangi bir toplumsal hareketin ya da örgütün üyesi olarak değil bireysel olarak bu harekete katıldılar ve yeni bir kitlesel bütün oluşturmaya başladılar. Bütünlüğün siyasal, kültürel ve sosyal bağlantıları karşı oldukları meseleler üzerinden kurulsa da, hareketin içindeki iletişimsel güç ve kamusal etkileşim, yeni ortaklıklar kurmak için alanlar yaratma potansiyeli taşır.

Harekete katılanlar öncelikle iletişim araçlarını etkin şekilde kullanan şehirli kesimlerdi. Tepki çağrılarının iletişim kanalları yoluyla yayılması, süreci hızlandırdı. Katılımcıların çoğunlukla genç ve gelecek beklentileri gittikçe kararlı kesimle olması, internetin bu hareketler üzerindeki birleştirici etkisini artırdı. Hareketi sadece internetin başarısı olarak görmek, ifade edilmek istenen sorunları gölgeleyen bir yaklaşımdır. Sosyal medyanın yatay ilişkileri kolaylaştırıcı ve bir araya getirici etkisi kadar, bir araya gelenlerin kendi alanlarını kurması ve bunları devam ettirme azmi gözden kaçırılmamalıdır (Juris, 2012).

Katılımcılar arasındaki sosyal farklardan yola çıkarak, bunların ortak bir dil ve somut talepleri olmadığı, bu açıdan değişime değil sadece isyana yönelik yıkıcı bir eylem olduğu ya da -devrim/reform tartışmasından kalan mirasla-toplumda köklü bir değişime yol açmayacağına dair eleştiriler ortaya kondu (Roberts, 2012). Ancak özellikle İşgal Et eylemlerinde bunun bir talepler isteği değil bir hareket olduğunun altı çizildi. Hareket niteliği, eylemlerin açık uçlu ve yeniliklere açık olmasının bir göstergesiydi. 15M hareketinde ve özellikle İngiltere’de gerçekleşen İşgal Et eylemlerinde, hareket içinde kurulan meclisler ve yapılan toplantılar sonrasında ortaya çıkan çeşitli ilkeler, talepler ve hedefler listesi yayınlanmıştır. Ancak ABD’deki İşgal Et hareketinin katılımcılarının kendi ifadeleriyle oluşan çalışmalarda, bir şeyleri değiştirmek için başkalarından taleplerde bulunmaktan çok kendi yaptıklarıyla bu değişimi ortaya koymaya dönük bakış açısı açıktır (Writers for the %99, 2011; Lang/Lang Levitsky, 2012).

Bu durum, hareketin geleceği öngörmeye/tasarlamaya (*prefigurative*) dair bir niteliği olduğu şeklinde yorumlanmıştır (Pickerill ve Krinsky, 2012: 282). Bu kuruculuk, ortak olanı şekillendirecek anlam ve değerleri üretmeyi

öngörmekteydi. “Hareketler önceden öngöremedikleri ya da tahmin edemedikleri bir olay için zemin hazırlama”ya giriştiler (Hardt ve Negri, 2012: 103). Bu hareketlerin açıklık ve şeffaflığa dayanan eylem tarzları, kurulan meclisler ve komitelerde her türlü görüşün ifade edilmesini kolaylaştırdı. Bu durum farklı sınıf, grup, cemaat ve kültürden insanların karşılıklı etkileşimle yeni bir siyasi dil geliştirmeleri için fırsat sundu. “Böylesi bir düzenleme, temsilcilerin basiretine dayanan genel irade nosyonunu arkamızda bırakıp herkesin iradesine göre demokratik politikalar oluşturma imkânı verir” (Hardt ve Negri, 2012: 70). Toplumsal aktörlerin hareketler eliyle kuruluşu, Öfkeliiler ve İşgal Et hareketlerinin bu katılımcı ve kapsayıcı niteliğinde somutlaşmış oldu.

Tabii ki bu tartışmaların tamamında tam bir uzlaşma ya da kati sonuç üretilmedi. Ancak siyasalın çelişkili uzlaşmalar yerine tartışmacı bir çatışma içerisinde kurulması açısından bu farklılıkların önemi büyüktür. Böylece hedeflenen yeni siyasetin deneyimlenmesi açısından önemli pratikler sağlamıştır. “Devlet’e karşı hareketler şeklinde teorize edilen rollere karşılık yeni ayrımlar geliştirmek” için hareketler yeni teorik sorular üretmeyi başarmıştır (Pickerill ve Krisnky, 2012: 283). Bu soruların cevaplarını kamplar içinde kendi yaşam alanlarını kurarak cevaplamaya çalışmışlardır. Dolayısıyla bu hareketlerin “alternatif demokratik öz-örgütlenme modelleri geliştirilirken siyasal tartışmanın genişleyici etkisiyle siyasi konuları dolaylı olarak şekillendirme ve çoğaltma” etkisine sahip olduğu söylenebilir (Juris, 2012: 261).

c) Öfkeliiler ve İşgal Et hareketleri yerel düzeydeki çeşitli farklılıklara ve ölçek olarak değişiklik göstermesine rağmen çoğunlukla açık alanları, meydanları ve sokakları uzun süreli ve geniş katılımlı eylem alanı olarak belirlemişlerdir. 1990’ların *Reclaim The Street* (Sokakları Yeniden Kazanmak) sloganını hatırlatır şekilde *Take the Square* (Meydanı Almak/Ele Geçirmek) sloganı, internet sitesi adresi de olarak (www.takethesquare.net), kitleleri harekete geçirmiştir. Bu sloganın arka planında yukarıda değinildiği gibi Mısır’da Tahrir Meydanı’nı uzun süre işgal eden ve siyasi iktidar değişikliğini sağlayan inatçı ve ısrarlı kitlelerin rolü büyüktü. Görece daha liberal ve örgütlü Kuzey ülkelerinde bu yönde bir çağrının karşılık bulması, otoriter bir rejimin finans ve ekonomi boyutuyla kişisel yaşamların her alanına sızmasıydı. Krizden çıkmak için öngörülen kemer sıkma politikaları, krizin nedenini değil etkileneni hedef alan bir süreç izledi. Eylemler sırasında üretilen “biz bankaların ve politikacıların elinde oyuncak değiliz” sloganı yaşanan süreci özetleyici bir ifadedir. Kamusal olan tüm alanların, özel sektör ve finans çevreleri lehine elden çıkarılması, kullanılamaz kılınması ile halkın yaşam alanı gittikçe sınırlandı. Buna tepki olarak kamusal alanları bu sorunların ifade yeri olarak işaretleyen yeni hareketler, meydan ve sokaklarda uzun süreli oturma eylemleri, açıklamalar, meclis toplantıları

düzenleyerek bu mekânları siyasallaştırdılar. Diğer bir deyişle ortak olanı, yine ortak alan üzerinden çatışmacı bir ilişkinin ögesi haline getirdiler. Mekânlar, siyasal amaçlarla yeniden üretilirken, eskinin her türlü yerleşik/kanıksanmış aracı reddedildi.

Hareketin örgütlendiği pek çok yerde meclisler, komiteler ve “fikir bankaları” adı altında birimler oluşturuldu. Böylece harekete yeni bir yön vermek ve bunun toplumsal etkilerini genişletmek yönünde girişimler bulunuldu. İşgalciler bu siyasal sistem içinde temsil edilmediklerini düşünürken, esasen liberal demokratik işleyişin sınırlarına dayandığını da çeşitli araçlarla gösterdi. Bu meclisler, açık bir tartışma ve diyalog ortamı ile hedeflenen demokratik değerleri deneyimlerken, buna bağlı geliştirilen pratiklerle hareketin gidişatı üzerinde doğrudan katılımcıların söz sahibi olduğu bir prosedür yarattı (Writers for %99, 2011: 25). Londra’daki işgalcilerin gazetesi “*Occupied Times*” da (*occupiedtimes.co.uk*) tartışmaların somutlaştığı mecralardan biri olarak not edilmelidir. Bu açıdan İşgalcilerin kurdukları meclisler, yeni bir tartışma ortamı ile birlikte yeni siyasetin dayanacağı sözlerin üretildiği alanlar olarak nitelendirilebilir.

Böylece bu alanlar, sadece eylem alanı olarak geçici bir buluşma yeri değil, siyasal sınırların yeniden çizildiği kurucu bir sürece evrildiler. Bu bağlamda İşgal Et hareketi, “başka bir dünya için alternatif düşüncenin, insanları alanda bir araya getiren bağlantılar kadar, mekânlara da ihtiyaç duyduğunu hatırlattı” (Halvorsen, 2012: 5). Diğer bir ifadeyle İşgal Et hareketi, küreselleşme karşıtlığından gelen ağ kurma faaliyetini bir adım öteye taşıyarak, mekânsal teması da sağlamıştır. Böylece hareketin söyleminin somutlaşması için adımlar atılmıştır. Her iki hareket de, “açık alan”ları Lefebvre’in (1991) ifade ettiği sosyal üretimin sağlandığı “farklılaşmış alan”lara dönüştürmüştür ve böylece “yeni sosyal ilişkiler için yeni sosyal alanların yaratılması gerekliliğinin altı çizilmiştir” (Dhaliwal, 2012: 270). Hareket ürettiği kendi bilgisini, kentsel yaşama ve ortak kullanım alanlarına dair taleplere yönelmiştir. Yaklaşık 10 yıl içinde geliştirilen ağ kurma ve temas kurma noktalarını çoğaltma düşüncesi, bu yeni örneklerde fiziksel bir karşılık bulmuştur. Yaşanan bu değişim, toplumsal hareketin analizlerini de etkileyecektir.

Hareketin Kurduğu Sınırlar

2000’li yılların toplumsal hareketleri, hareketin köklerindeki sisteme karşı çıkış faaliyetini yeni bir görünüme dönüştürmüştür. Artık ne sınıf hareketinin siyasal iktidar hedefiyle keskinleştirdiği saflar ne de 1970’lerin kendini kurma ve “biz” olma adına dışarıyla çizilen kimlik sınırları sürece hâkimdir. 2000’lerin yeni sınır çizme faaliyeti, ben-öteki ya da dost-düşman kategorilerinden ziyade,

verili olanı sorgulayan ve siyasal çatışmanın yön verdiği hareketlerin kendi eylemlerine dayanmaktadır.

Öfkeli ve İşgal Et hareketleri, karşı-küreselleşme hareketiyle bir araya gelme pratiklerini geliştirmiş yeni toplumsal hareketlerin, şehir merkezinde yeniden görünme eylemleridir. Böylece, bir süre boyunca dağılmış ya da şehrin kenar mahallerinde, kurtarılmış alanlarında ya da *favelas*'larında⁷ (Sustam, 2009) kalan tepkiler kamusal bir boyut kazanmıştır. Özel ile kamusal olanın, iletişim araçlarının hızlandırıcı etkisiyle keskinliğini yitirmesiyle birlikte, kent alanı ortak olanı kurmak adına yeniden hedef olarak belirlenmiştir. Böylece, şehirdeki faaliyetlerin sadece eylem alanı ve anıyla değil bir yaşam biçimi örgütlenme amacıyla şekillendirilmesinden bahsedilebilir. Bu süreçte, Touraine'in bahsettiği hareketler aracılığıyla özne oluşumu, sabit bir özne değil Laclau'nun öngördüğü bir eklemleme ve tamamlanmamışlıklar üzerinden işlemektedir (Sustam, 2009: 118). Sürekli eklemlemeler zincirinin oluşturacağı evrensellik, eşdeğerliliklere dayandığı için tikelliğin dışlama ve sabitliklerinden farklı olacaktır (Laclau, 2009: 335-338). Diğer bir deyişle, kimliği ya da biz'i kuran sınırları sabitlemek yerine, hareketin yeni sınırlar üretici siyasal bakışını geliştirmek gereklidir. Böylece temsil edilemez ve belirlenemez öznenin yürüttüğü mücadele, sadece düşmana karşı değil kalp ve akıllar için bir mücadeleye dönüşür çünkü hareket rızayı oluşturan ve buradan hegemonyayı kuracak bir dizgede işler (Krips, 2012: 255-256). Hareket, sadece kendini kurmak ve sabitlemek için değil, siyasal bir mücadelenin içinde var olur. Bu mücadele, var olan sisteme dair tüm mutabakatları "sekteye uğratma" ve "sınırlarını polemikleştirme" (Arditi, 2012: 146-147) yönleriyle siyasaldır. Diğer bir deyişle hareketlerin yerleşik olan siyasal örgütlenmeleri ve süreci değiştirme potansiyelleri, onların siyasallığının göstergesidir. 15M hareketinde "birlik olma düşüncesinin, sadece bir arada olma değil, yeni bir demokrasi yaratma" (Tejerina ve Perugorria, 2012: 109) hedefi bunun somut bir göstergesidir. Keza İşgal Et hareketindeki "biz yüzde 99'uz" sloganı, tek bir kesimin değil sisteme karşıt birliğin bir araya getirdiği çokluğun kendi ortaklığını oluşturma mücadelesini simgeler. "Birlikte oluş"tan "birlikte yapma"ya geçiş, "özerk ve katılımcı bir politik özne olmak için bireysellikten kolektifliğe sıçramayı gerektirir" (Hardt ve Negri, 2012: 73). Bu geçiş, ümitsizliği ümide, dışlanmayı kapsayıcılığa, yabancılaşmayı yeniden anlamlandırmaya çevirecek aidiyeti, duygusal bağı ve ahlaki kabulleri kuracak bir ütopyadan beslenmektedir (Langman, 2012). Birlikteliğin alanı, bir arada yaşamın çerçevesini oluşturan kentsel yaşamdır. Gündelik hayatı şekillendiği ve toplumsal aktörlerin oluştuğu yaşamsal olanla kamu politikalarının şekillendirileceği siyasal olan arasındaki bağ, kent alanları aracılığı ile yeni bir etkileşime tabi tutulduğu için, siyasetin dayandığı temellerin de yeniden düşünülmesi için bir fırsat yaratmıştır.

Sonuç

İşgal Et ve Öfkeli hareketleri, harekete geçirdikleri kitle ve bunu yapma biçimleriyle, toplumsal hareketlerin 2000'li yıllardaki dönüşümünü net biçimde göstermektedir. Bu hareketlerin sonuçlarını kapsamlıca analiz etmek henüz erken olsa da en genel haliyle hareketlerin günümüz ilişkilerinin "tipik bir ürünü" olduğu söylenebilir (Van Stekelenburg, 2012). Geçen kısa sürede hareketin siyasi sonuçlarının, kültürel ve sosyal boyutunun gerisinde olduğu söylenebilir. Ancak hedefin belirgin kamu politikaları değişiminden ziyade daha geniş bir çerçevede siyasal olana dair bakışı sorgulamak olduğu yukarıda vurgulanmıştır. Bu sorgulama kültürel, sosyal ve bireysel ilişkilerin yeni bir zeminde örgütlenmesiyle ilişkilidir. Yerleşik demokrasinin teorik ve pratik koşullarını zorlayacak bir bakış açısı olduğu, Öfkeli ve İşgal Et hareketinin en önemli sonucu olarak işaret edilebilir. Şehirli kesimlerin ve ilişkilerin belirgin şekilde hâkim olduğu her iki hareket için, kentin aktif bir parçası olarak aktörlerin karar alma süreçlerindeki rollerinin artırılması ve bu süreçlerin köklü şekilde dönüştürülmesi önemlidir.

Kendi hayatlarına müdahil olmak ve yerleşik siyasete dair güvensizliklerini açığa çıkarmak açısından bu iki kolektif eylemin, kentsel alanları kullanmaları ayrıca önemlidir. Kamusal konuların kamusal alanlarda ifade edilmesi, alternatif bir sistemi kurmak adına yeni toplumsal ilişkilerin geliştirilmesinin öncülü olarak ortaya konmuştur. Bu iki hareket, "kamusal olanı ortak olana dönüştürücü" adımlar atmıştır (Hardt ve Negri, 2012: 81). Bu adımların, yaşamsal olanı kuşatan kentsel alanda ve kente dair sorunların etrafında başlayıp siyasal olanı daha geniş çerçevede kapsayacak ve temsili süreçlere dair meşruiyet sınırlarını değiştirecek bir yönü bulunmaktadır. Dolayısıyla, İşgal Et ve Öfkeli hareketlerinin gösterdiği gibi, farklı çelişkileri bir araya getiren kentin ortak alanı, toplumsal hareketlerin kurduğu siyasal olan aracılığı ile yeni bir siyasetin kurucu zemini haline gelmektedir. Hareketlerin 2000'lerin başından beri geliştirdikleri eklemlenme pratikleri, yerleşik olanın sınırlarını değiştirirken, açık alanı ortak olana dönüştürme konusunda da deneyim kazanmaktadır.

Yaşamsal olanı kuşatan hareketler, gündelik hayatla ve taban talepleriyle bağlarını güçlü tuttıkları sürece ayakta kalabilirler. Dolayısıyla kurumsal siyasetin bu bağlarını gözden geçirmesi önemli görünmektedir; şu andaki görünümde sokak eylemlerinin ve akışın belirlediği yeni hareketler günümüzdeki hızlı sosyal dönüşümün taşıyıcısı olacaktır. Hızla akan bilgi ve değişen gündemlerin yarattığı ağlar, kurdukları eklemlenmelerle hayatta kalacaktır. Öfkeli ve İşgal Et Hareketlerinin farkı, bu eklemlenmelerin kent hayatının içinde ve açık alanlarda yapılmasının önemini ortaya koyarak, bunu pratikte büyük ölçüde gerçekleştirmeleridir.

Sonnotlar

¹ Toplumsal hareketlerin “yeni” sıfatıyla nitelendirilmesine dair -farklı bir yazının konusu olabilecek yoğunlukta- tartışmalar mevcuttur. Örneğin Calhoun (1993) 19. yüzyılın ilk dönemlerindeki hareketlerin, dönemleri için yeni toplumsal hareket sayılabileceğini belirtmektedir. Hareketlerin yeni saydıkları meselelerin var olan siyasal ve sosyal güçlerle eklemlenebileceği de düşünülmektedir (Olofson, 1988). Ayrıca Savran (1987) yenilik-eskilik, süreklilik-kopuş tartışmasının boyutlarını Türkçe literatürde ilk analiz edenlerden biridir. Yakın dönemde de Coşkun (2007) hareketlerin yeniliğinin sınıfsal olarak sorgulanması gerektiğine dair çalışmalar yapmıştır. Ancak bu çalışmada, yeni toplumsal hareketlerin ilk dönemlerine damga vuran sınıfsal vs. kültürel hareket ayırımından ziyade, 2000’li yıllarda yoğunlaşan sınıfsal ve kültürel hareketlerin yakınlaşması düşüncesi (della Porta, 2009), çıkış noktası alınmaktadır.

² Yazıda toplumsal hareketin şu tanımına bağlı kalınmaktadır: “Ortak inançlar ve dayanışma duygusuna dayanan, çatışmalı konular etrafında eyleme geçmiş ve çeşitli protesto yönetimlerini düzenli olarak kullanan resmi-olmayan ağlar” (della Porta ve Diani, 1996: 16). Toplumsal hareketler, bireysel tepkilerin (*action*) kolektif davranışa dönüşerek, sistemdeki norm ve değerlerin değiştirilmesini ya da değişime dair sürecin durdurulmasını talep edebilir; muhalif olabilecekleri gibi savunmacı karakterde de olabilir. Her halükarda tepkisel eylemden (*action*) harekete (*movement*) dönüşen süreç, siyasal (*political*) ilişkiler içerir ve bu haliyle siyaseti (*politics*) kurucu nitelik gösterir. Hareketler, bir oluşu ve tamamlanmamışlığı içinde barındırır; olabileceklerin ve yaratılabileceklerin potansiyelini taşır (Agamben, 2005). Bu açıdan hareketler, sadece somut başarılarından ziyade geliştirmeye çabaladıkları yeni bakış açılarıyla birlikte düşünülmelidir. Yazıda geçen, “hareketler”, koruyucu değil değiştirici potansiyelleri ile “muhalif hareketler” olarak düşünülmektedir; protesto, eylem, isyan gibi değişik biçimlerde kendilerini gösterebilmektedir.

³ <http://roarmag.org/2011/05/m-15-spanish-revolution-arab-spring-europe-crisis-austerity-protest/>, 13.02.2013. 21 Mayıs 2011’deki bu yazı, tepkilerin geniş kitlelere yayılmaya başladığının ilk haberlerinden biriydi ve Jerome Roos öncülüğünde roarmag.org sitesi, bu süreçte, Avrupa ve ABD’deki eylemlerin duyurulması ve metinlerin İngilizce olarak okunmasında aktif bir rol oynadı.

⁴ 1968, Avrupa ve ABD’de özgürleşme talebiyle ilerlerken başka bölgelerde ulusal kurtuluş hareketlerine dönüşmüştür (Kalouche ve Mielants, 2008) .

⁵ Karşı-küreselleşme tanımı, sermayenin sınır tanıma akışına dayanan neoliberal küreselleşmeye karşı, mücadelenin de yaygınlaşması çabalarına denk

gelen bir ifadedir. Birikim dergisinin bu kapak konulu sayısı, küreselleşmenin ele alınışındaki değişimin göstergelerini taşır. Muhalif bilginin ve deneyimlerin küreselleşmesi ile birlikte, 2000’li yılların başında Sosyal Forum’larını ortaya çıkaran karşı-küreselleşme çabaları, “başka bir dünya mümkün” sloganını da üretmiştir.

⁶ Örneğin, <http://25sbcn.wordpress.com/material-de-difusio/25s-manifesto-espengfra/>, 13.02.2013

⁷ Favelas’lar, Brezilya’da şehir merkezine yakın gecekonduları ifade ederken, daha felsefi açıdan topraksızlar ve evsizler tarafından yapılan işgal hareketlerini ifade eder (Sustam, 2009: 91-92).

Kaynakça

Agamben G (2005). Movement. <http://www.generation-online.org/p/fpagamben3.htm>, Son Erişim Tarihi: 15.07.2010.

Arditi, B (2010). *Liberalizmin Kıyılarında Siyaset*. Çev. E Ayhan, İstanbul: Metis.

Arrighi, G Wallerstein I ve Hopkins T K (2004). *Sistem Karşıtı Hareketler*, Çev. C Kanat, B Somay, C Sökmen, İstanbul: Metis.

Birikim Dergisi (2005). Karşı-Küreselleşme Hareketleri. Sayı: 197.

Calhoun C (1993). ‘New Social Movements’ of the Early Nineteenth Century. *Social Science History*, 17(3), 385-427.

Castells M (1983). *The City and The Grassroots*, California: University of California Press.

Castells M (2008). *Kimliğin Gücü Enformasyon Çağı-Ekonomik Toplum ve Kültür*, Çev. E Kılıç, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Castenada E (2012). The Indignados of Spain: A Precedent to Occupy Wall Street. *Social Movement Studies*, DOI:10.1080/14742837.2012.708830, 1-11.

Coşkun M K (2007). *Demokrasi Teorileri ve Toplumsal Hareketler*. Ankara: Dipnot Yayınevi.

Dhaliwal P (2012). Public Squares and Resistance: The Politics of Space in the Indignados Movement. *Interface: A journal for and about social movements*, 4(1), 251-273.

Della Porta D (2009). Social Movements. İçinde: *The Sage Handbook of European Studies*, C Rumford (der.), London: Sage.

Della Porta D ve Diani M (1996). *Social Movements An Introduction*. Oxford: Blackwell Publishing.

Giugni M McAdam D ve Tilly C (der.) (1998). *From Contention to Democracy*. Lanham: Rowman&Littlefield.

Halvorsen S (2012). Beyond Network? Occupy London and Global Movement. *Social Movement Studies*, DOI:10.1080/14742837.2012.708835, 1-7.

Hardt M Negri A (2011). *Ortak Zenginlik*. Çev: E B Yıldırım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Hardt M ve Negri A (2012). *Duyuru*. Çev: A Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Harvey D (2008). The Right to the City. *New Left Review*, 53, 23-40.

Heller A ve Feher F (1993). *Postmodern Politik Durum*, Çev: Ş Arın, O Akınhay, İstanbul: Öteki Yayınevi.

Johnston H Larana E Gusfield J (1994). Identities, Grievances and New Social Movements. İçinde: *New Social Movements: From Ideology to Identity*, E Laraña, H Johnston, J R Gusfield (der.), Philadelphia: Temple University.

Juris J (2012). Reflections on #OccupyEveryWhere: Social Media, Public Space and Emerging of Logics of Aggregation. *American Ethnologist*, 39(2), 259-279.

Juris J (2008). *Networking Futures: The Movements Against Corporate Globalization*. Durham NC: Duke University Press.

Kalouche F Mielants E (2008). Dünya Sisteminin ve Sistem Karşıtı Hareketlerin Dönüşümü: 1968-2005. İçinde: *Toplumsal Hareketler 1750-2008 Dipten Gelen Dalgalar* W G Martin (der.), (Çev.) D Keskin, İstanbul: Versus.

Krips H (2012). New Social Movements, Populism and the Politics of the Lifeworld. *Cultural Studies*, 26(2-3), 242-259.

Laclau E (2009). Evrenseli İnşa Etmek. İçinde: *Olumsuzluk, Hegemonya, Evrensellik*, J Butler, E Laclau, S Zizek (der.), Çev: Ahmet Fethi, İstanbul: Hil.

Lang A S ve Lang/Levitsky D (der.) (2012). *Dreaming in Public: Building The Occupy Movement*. New Internationalist Publications.

Langman, L (2012). Occupy: A New "New Social Movement". İçinde: *From Social to Political - New Forms of Democratization and Mobilization*, B Tejerina ve I Perugorria (der.), Universidad del Pais Vasco, Bilbao.

Lefebvre H (1991). *The Production of Space*. Çev: D N Smith, Oxford: Blackwell.

Melucci A (1985). Symbolic Challenge of Contemporary Movements. *Social Research*. 52(4), 789-816.

Olofsson G (1988). After the Working-Class Movements? An Essay on What's 'New' and What's 'Social' in the New Social Movements, *Acta Sociologica*, 31 (1), 15-34.

Pickerill, J ve Krinsky, J (2012). Why Does Occupy Matter?. *Social Movement Studies*, 11(3-4), 279-287.

Ranciere J (2007). *Siyasalın Kıyısında*. Çev: A U Kılıç, İstanbul: Metis Yayınları.

Roberts A (2012). Why the Occupy Movement Failed. *Public Administration Review*, 72 (5), 754-762.

Yıldırım Y (2013). Kent Aracılığı ile Ortak Olanı Kurmak: Öfkeliiler ve İşgal Et Hareketleri. *Mülkiye Dergisi*, 37(1), 143-162.

- Savran G (1987). Marksizm ve 'Yeni Toplumsal Hareketler' Tartışması, *Sınıf Bilinci*, Sayı 11.
- Scott A (1990). *Ideology and the New Social Movements*. London: Routledge.
- Starr A (2005). *Global Revolt: A Guide to Movements Against Globalization*. London: Zed Books.
- Sustam E (2009). Küresel Kapitalizm Çağında Yeni Sosyal Hareketleri Okumak: Küresel Travma, Kriz Toplumu ve Favelaslar!. İçinde: B Çoban (der.) *Yeni Toplumsal Hareketler: Küreselleşme Çağında Toplumsal Hareketler*, İstanbul: Kalkedon.
- Tejerina, B ve Perugorria I (2012). Continuities and Discontinuities in Recent Social Mobilizations: From New Social Movements to the Alter-Global Mobilizations and the 15M. İçinde: I Perugorria ve B Tejerina (der.) *From Social to Political - New Forms of Democratization and Mobilization*, Bilbao: Universidad del Pais Vasco.
- Touraine A (1985). An Introduction to the Study of Social Movements. *Social Research*, 52(4), 749-786.
- Van Stekelenburg J (2012). The Occupy Movement: Product of This Time. *Development*, 55(2), 224-231.
- Wallerstein I (2009.) *Bildiğimiz Dünyanın Sonu: Yirmibirinci Yüzyıl İçin Sosyal Bilim*. Çev. T Birkan, İstanbul: Metis.
- Whitaker F (2006). *Towards a New Politics: What Future for the World Social Forum*. New Delhi: Vasudhaiva Kutumbakam Publication Limited.
- Williams G (1969). *Artisans and Sans-Culottes: Popular Movements in France and Britain During the French Revolution*. New York: Nolton.
- Writers for %99 (2011). *Occupying Wall Street: The Inside Story of an Action that Changed America*. OR Books.